

2. Новий тлумачний словник української мови у 3-х т. К., Видавництво «АКОНІТ». 2008. Т. 3. 862 с.
3. Гриценко А.А., Корнівська В.О. Гроші як засіб диференціації та інтеграції фінансово-економічного простору: теоретичні підґрунтя та досвід ЄС // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Матеріали V Міжнародних філософсько-економічних читань (28-29 травня 2012 року, Ірпінь) / Редколегія. Відп. секретар З.С. Скринник. Львів, 2012. 617 с. С 16.
4. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця. К. : Ін-т екон. прогнозув.; Фенікс, 2003. 1008 с.
5. Фергюсон Н. Глобальний занепад. Як помирають інститути та економіки, пер. з англ. Катерина Діса. 3-тє вид. Київ: Наш формат, 2022. 144 с.
6. Онишко О.В. Узгодження розвитку системи державного фінансового контролю та інституту відповідальності як передумова їх правової оптимізації // «Розвиток державного фінансового контролю в контексті економічної безпеки країни», зб. Матер. I Міжнародного форуму / Держ. фіск. сл. України – Університет ДФС України. Ірпінь. С. 221-224.

Онишко Світлана Василівна,
доктор економічних наук, професор
професор кафедри фінансових ринків та технологій;
Державний податковий університет

ДО ПИТАННЯ НАУКОВИХ ЗАСАД ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У розв'язанні проблем розвитку економіки в періоди воєнного стану і післявоєнної розбудови одним із ключових питань постає формування та якісні характеристики фінансових ресурсів як базової умови вирішення зазначених проблем. Саме відповідний, інституційно оформлений рух фінансових потоків й становить базову умову функціонування та розвитку будь-якої економічної системи.

Питання формування фінансових потоків, що відбувається у різних сферах економіки, саме: домогосподарства, підприємства нефінансового сектора, державний сектор, фінансові посередники, невіддільне також і від зовнішніх структур і чинників. Це особливо чітко проявляється в сучасних реаліях воєнного стану в Україні. Звідси механізми формування фінансових ресурсів, використання і регулювання, розподілу і перерозподілу між учасниками фінансових відносин відносяться до найскладніших. Вони визначаються сукупністю економічних і політичних відносин, різноманіттям їх глобальних і локальних проявів. Тобто, можна стверджувати, що формується просторовий аспект руху фінансових потоків – фінансовий простір, здатний сприяти як нарощуванню, так і, навпаки, втраті необхідних

обсягів і якості фінансових ресурсів. Підтвердження подібного розуміння можна віднайти із узагальненого тлумачення простору як поля взаємозв'язку і взаємодії відносин (в різних формах їх прояву) всіх суб'єктів економіки на її різних рівнях.

В основі визначення глибинної сутності фінансового простору, на наш погляд, лежить його розуміння як багатоаспектної сукупності фінансових відносин, пов'язаних із формуванням фінансових ресурсів, їх використанням і регулюванням, розподілом і перерозподілом між учасниками фінансових відносин, що опосередковуються через велику сукупність фінансових інструментів. Відтак, це означає, що в процесі пошуку та відбору ефективних фінансових інструментів розвитку економіки, що опосередковують увесь спектр фінансових відносин, особливо значимим є просторовий аспект руху фінансових потоків. Його важливо розглядати в ролі методологічного підґрунтя для осмислення сутності такого інструментарію, а також тих протиріч, які можуть виникнути при їх використанні, зумовлюючи відмінності цього процесу і при виконанні ними функціональної ролі, і досягненні окремих цілей в певні періоди.

У загальному підході, на тлі окресленої значимості просторових характеристик та враховуючи, що в основі формування фінансової бази, як одного із основних пріоритетів ефективного розвитку держави й економічного зростання, лежать відповідні фінансова політика та фінансова система, яка її втілює, методологічно значимим постає їх розгляд також в єдності з фінансовим простором. До цього можна додати, що зважаючи на трактування простору як об'єктивної форми існування матерії, фінансовий простір своєю матерією має фінансову політику, а фінансова політика існує як творення фінансового простору.

Тобто, окреслений зв'язок носить двосторонній характер: фінансова політика, з одного боку, є продуктом фінансового простору, а з іншого – його структуроформуючим елементом, у розвиток якого вона вносить унікальний доробок. Такою єдністю переборюється певна обмеженість у пізнанні та визначається якість вирішення проблеми формування фінансового базису держави за рахунок більш глибокого проникнення у наповнення та структурно-функціональний зміст фінансової політики і фінансової системи, у багатогранні зв'язки між ними та навколишнім середовищем, а в межах предмета нашого дослідження - здійснюючи свій вплив на вибір і ефективність фінансового інструментарію їх реалізації.

Торкаючись залежності формування фінансових потоків від зовнішніх чинників і факторів, очевидно, що ключовими серед них є ті, що пов'язані із процесами глобалізації, яку вважають «...явищем політичним, технологічним і культурним також, як і економічним» [1]. При цьому проникнення глобальних тенденцій у фінансову сферу є критично важливим, адже глобалізація захоплює насамперед фінансові ринки та потоки капіталів, здійснюючи в подальшому свій вирішальний вплив на трансформації в інших сферах суспільства.

На фоні врахування низки якісних змін у процесах глобалізації особливого значення набуває їх поєднання із зародженням у різних країнах тренду деглобалізації, що в розумінні У. Белло [2] є комплексною економічною парадигмою та повноцінною альтернативою неоліберальній економічній ідеології.

У розвиток такої потреби згадаємо, насамперед, позицію відомого політичного діяча та вченого Михайла Грушевського, який у своїй праці «На порозі нової України» зазначав, що «Українське життя повинно, насамперед, знайти себе, з'ясувати свої можливості, завдання й інтереси, брати для себе все, що може бути корисним» [3]. Очевидно, що й до сьогодні пошук стійкої української суспільної системи залишається для України на порядку денному. Стосовно причин цього, то одну із них вбачають у тому, «...що в Україні на початку 90-х років ХХ ст. вибір власного суспільного устрою з відповідними державними, політичними, військовими, соціальними структурами було здійснено суто механічно, без глибокого наукового аналізу власної історії, а також особливостей зародження та розвитку суспільств на прикладі інших країн з відповідним впровадженням їх досвіду. Окрім цього, не було враховано відомі теоретичні конструкції існуючих суспільних систем, з їх особливостями та інструментарієм, які пройшли випробовування часом...» [4, с. 11].

Сучасні українські реалії, пов'язані з викликами пандемії COVID-19 та військової агресії росії, вимагають більш поглибленого аналізу вітчизняного суспільного розвитку, ніж це було раніше та наприкінці останньої чверті другого десятиліття ХХІ ст. Тому сьогодні завдання вибору власного вектору цивілізованого розвитку в Україні постає в ряду найактуальніших завдань забезпечення її подальшого збалансованого розвитку.

Одним із свідчень та одночасно наслідком деглобалізації можна розглядати ситуацію, яку І. Піляєв характеризує як розпад спільного нормативно-правового, зокрема правозахисного, простору і нормативно-ціннісного порядку. Більш конкретно зазначається про стратегічну автономізацію «...ключових акторів світової політики та економіки (США разом з англо-саксонськими країнами, ЄС і Китаю). Усі ці держави дедалі більше розглядають свою участь у процесі глобалізації з позицій «стратегічної автономії» [5, с. 6]. Як приклад, відзначається, що якщо у СОТ була «епоха гіперглобалізації, то тепер вона остаточно минула» [6]. Згаданий автор зазначає, що «... фактично російсько-українська війна спричинила розпад спільного нормативно-правового, зокрема правозахисного, простору, що склався в Європі й світі після завершення «холодної війни». А це сформувало потужний негативний вплив на діловий, у тому числі інвестиційний, клімат не лише в росії, а й у глобальному вимірі» [5, с. 9], що можна вважати й свідченням прояву деглобалізаційних процесів. За таких умов врахування сформованих реалій при визначенні джерел формування фінансового простору й вибору у цих цілях конкретних фінансових інструментів набуває критичного значення.

Таким чином, концептуалізується проблема співвідношення глобального і локального чинників, що рухають суспільний розвиток. З огляду на існуючі переваги глобалізації, стоїть завдання, з одного боку, підвищення позицій України у глобальному світі, а з іншого – мінімізації її негативних наслідків на основі реалізації локальних підходів. Велика роль у вирішенні цього завдання належить фінансовим інструментам. Адже діалектичне поєднання глобалізаційних і деглобалізаційних процесів, з одного боку, збагачує практику різноманітним фінансовим інструментарієм, що міститься у їх надрах, а з іншого, здатне призвести до суттєвих викликів його застосування з позиції на можливість отримання позитивних ефектів. Очевидно, що мова йде про необхідність врівноваження, пошук відповідного балансу між глобалізаційними і деглобалізаційними процесами, маневруючи, у таких цілях, відповідним фінансовим інструментарієм.

Можна навести приклади застосування політики економічного і технологічного протекціонізму, витончених правил гри та інструментів для здобування ринкових переваг на високотехнологічних і фінансових ринках, здатних відкрити ширші можливості для залучення зовнішніх джерел фінансування й покриття інноваційних ризиків. Це використання податкового і митного інструментарію, а також інструментарію, пов'язаного із забезпеченням фінансових потреб держави, формуванням боргових зобов'язань тощо, які можуть еволюціонувати, комбінуватися та оптимізуватися залежно від реального стану соціально-економічних відносин в державі. Цим, в свою чергу, детермінуються обсяги, структура і властивості фінансового простору як ресурсного забезпечення розвитку, враховуючи можливість свідомого формування ландшафту генерації фінансових потоків у майбутньому.

Таким чином, ставлячи за мету пізнання меж і напрямів використання фінансового інструментарію для розв'язання нагальних потреб держави, посилюється потреба узгодження їх вибору у взаємозв'язку зі створенням поля, в якому вони розгортають своє існування та реальний зміст, тобто фінансового простору в єдності його ендогенних і екзогенних складових. Адже, як справедливо зазначається фахівцями «Запорукою успіху будь-якої практичної діяльності є покладання в її основу правильної теоретичної моделі, що адекватно відображає і пояснює дійсність», а також те, що дослідження об'єктивних системних явищ вимагає постановки аналізу згідно «...з притаманними їм особливостями і характеристиками, так і у взаємозв'язку та взаємообумовленості» [7, с. 5].

Список використаних джерел

1. Giddens A. Reith Lectures , 1999. Runaway World. Lecture 1.
2. Walden Bello. The virtues of deglobalisation. Foreign Policy in Focus (c), IPS URL: <https://www.tni.org/es/node/11276>
3. Грушевський М. На порозі нової України. Гадка і мрії. Київ: Друкарня акціонерного товариства «Петро Барський у Києві». 1919. 128 с.

4. Гордієнко Л. А. Фінансова політика соціальної сфери: монографія. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 394 с.
5. Піляєв І. С. Трансформація глобалізаційних процесів у контексті наслідків повномасштабного російського вторгнення в Україну. Економіка України. 2022. № 7. С. 3–20.
6. David Henig. Perspectives: There is no crisis of globalisation but governments might create one. URL: <https://borderlex.net/2022/05/11/perspectives-there-is-no-crisis-of-globalisation-but-governments-might-create-one/>
7. Васильчук І. П. Фінансове забезпечення сталого розвитку корпорацій : монографія. Київ : КНЕУ, 2015. 516 с.

Павленко Ілля Леонідович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Федина Віта Віталіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЦЕНТРОБАНКУ УКРАЇНИ

Для будь-якої країни важливе значення має створення центрального банку, який зміг би: забезпечити стабільність банківської системи, провести ефективну монетарну політику, гарантувати сталість національної грошової одиниці, а також підтримати стан функціонування платіжної системи на високому рівні. В Україні функцію центрального банку виконує Національний банк України (НБУ).

Одним із важливих етапів новітньої історії НБУ є період, який розпочався після перемоги Революції гідності. Як зазначає у своїй роботі Нагорний П. Д.: «У 2014 році до правління регулятора прийшла нова команда. Завдяки чіткому баченню необхідних змін їй не тільки вдалося втримати під контролем ситуацію на фінансовому ринку попри важку політичну та економічну кризу, але і розпочати масштабну реформу фінансового сектору. Дорожньою картою реформ стала Комплексна програма розвитку фінансового сектору до 2020 року, затверджена постановою Правління Національного банку України від 18 червня 2015 року № 391» [1]. Було розроблено та затверджено Візію, Місію та Цінності НБУ.

Серйозним випробуванням для економіки країни стала пандемія COVID-19. З метою підтримки бізнесу Національний банк знизив облікову ставку до 8%. Також у березні 2020 року було впроваджено систему антикризових заходів, яка мала п'ять основних пунктів: кредити – запроваджено кредитні канікули, відповідно до яких сумлінні платники отримали можливість платити за споживчі кредити без пені та штрафу за